

پیشگفتار

۲۷۰

طرح موضوع پایه‌ای و اساسی تألیف و تدوین «تاریخ روزنامه‌نگاری ایرانیان» از سال ۱۳۵۴ پی‌ریزی شده بود. آقای دکتر ناصرالدین پروین پژوهشگر توانای این اثر دارای درجه دکتری روزنامه‌نگاری از دانشگاه پاریس است. رساله دکتری خود را تحت عنوان «روزنامه‌نگاری فارسی در خارج از ایران» در سال ۱۹۸۱ م. در دانشگاه مذکور گذراند. سپس با فکر و اندیشه نیکویی که داشت کارگسترش نگارش و مدون سازی تاریخ عمومی و ماندگار مورد نظر را پی گرفت. با در نظر گرفتن اهمیت موضوع و مرور به تحولاتی که طی ۱۷۰ سال عمر تاریخ روزنامه‌نگاری در ایران پیش رو بود،^۱ پروژه انتشار پنج جلدی (تاریخ روزنامه‌نگاری ایرانیان و دیگر پارسی نویسان) را به تدریج به ظهور رسانید، که اینک دو جلد آن منتشر شده، و بقیه هر سال یک جلد منتشر می‌شود. مرکز نشر دانشگاهی و مدیر فاضل آن جناب آقای دکتر نصرالله پور جوادی که در کار نشر پیشگام است و در پدیده‌آوری آثار معتبر فرهنگی پیشرو عمل می‌کند، با توجه به درک اهمیت این اثر مفید تاریخی و فرهنگی و نیاز جامعه، و با در اختیار داشتن عوامل مؤثر، انتشار

۱ اولین روزنامه با نام «کاغذ اخبار» توسط میرزا صالح شیرازی در سال ۱۲۵۳ قمری نشر یافت سپس در عهد امیرکبیر نشریه ادواری «وقایع اتفاقیه» طی سالهای ۱۲۶۷ تا ۱۲۷۷ منتشر می‌شد، این روزنامه بعد تغییر نام یافت و با نام «روزنامه دولت علیه ایران» منتشر گردید.

این دوره نفیس را وجهه همت خود ساخت، کارشناسان کار آزموده و کاردان وابسته به مرکز نشر به مرور مجلدات را آماده انتشار می سازند.

مؤلف این دوره عظیم پنج جلدی، بیش از سی سال است با کوشش والای خود و سعی بی‌گروانه مستمر، با مراجعه به کتابخانه‌های داخلی کشور و سفر به ممالک متعدد اروپائی و آسیائی و مراجعه به بایگانیها و آرشیوهای موجود در خارج، و رجوع و مطالعه مستقیم به مجموعه‌های خصوصی و خانوادگی، تهیه فیلم و کپی از نسخه روزنامه‌ها و مصاحبه با پیشگسوتان این دوره از تاریخ عمومی مجموعه‌ای را گرد آورد که بی‌نظیر و جامع است. پدید آورنده همچنین به روزنامه‌هایی دست یافت که تاکنون شناخته نشده بود، از منابع موجود مانند سفرنامه‌ها و خاطرات و تک نگاریها و دیگر اسناد معتبر تاریخی کمال استفاده را برده است.

اگر به پیشینه تاریخ روزنامه‌نگاری در ایران نظری بیفکنیم در اوایل کار باید از مجدالاسلام کرمانی روزنامه‌نگار برجسته عصر مشروطه یاد کنیم، پس از او مجیدالدین شبانی کاشانی اندیشه ارائه تساریخ روزنامه‌نگاری را رواج داد، بعد محمدعلی تربیت، بعدها محمد صدرهاشمی، محیط طباطبائی، محمد اسماعیل رضوانی، مسعود برزین و در سالهای اخیر افرادی مانند سیدفرید قاسمی در این گستره کوشا بودند. از خارجیها ادوارد براون، ه. ل. رابینو و محمدکاظم آهنگ افغانی و عده‌ای دیگر در توسعه این فن شریف نامبردار هستند.

مندرجات پنج جلد مورد نظر که پیش بینی شده به قرار زیر است:

جلد اول: از آغاز پیدایش روزنامه‌نگاری فارسی تا قتل ناصرالدین شاه که نام (پیدایش) بر آن گذاشته شده و در سال ۱۳۷۷ منتشر شده است.

جلد دوم: از قتل ناصرالدین شاه تا پیروزی مشروطه خواهان، و بعد واژگونی استبداد صغیر (طی سالهای ۱۳۱۳ تا ۱۳۲۸ قمری) که (بحران آزادی) نام گرفته است.

جلد سوم: از خلع محمدعلی شاه تا انقراض سلسله قاجار (۱۳۰۴ شمسی)

جلد چهارم: دوره رضا شاه (۱۳۰۴ تا ۱۳۲۰ شمسی)

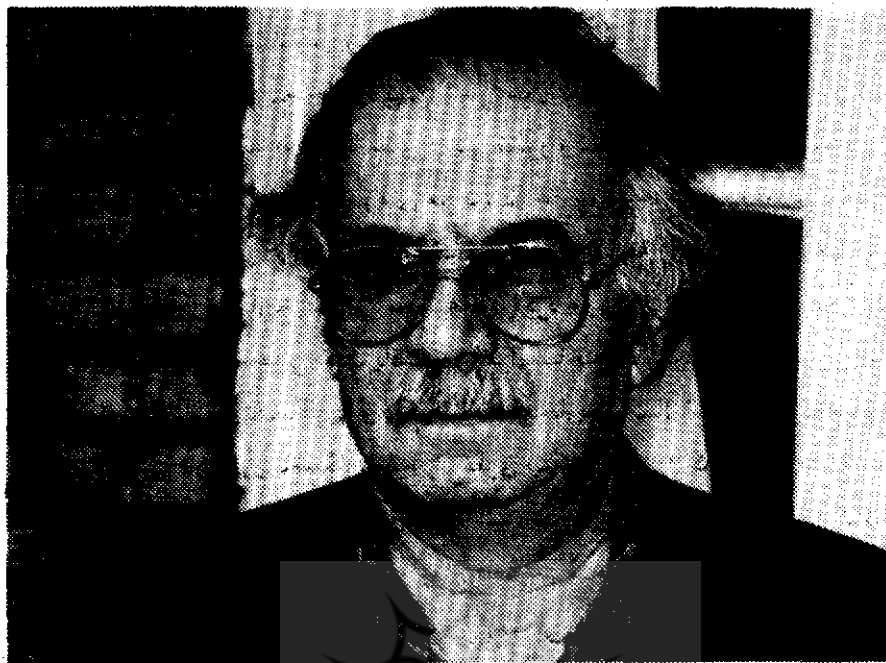
جلد پنجم: از اشغال ایران به دست متفقین تا کودتای مرداد ماه ۱۳۳۲.

اینک به جهت آشنائی بیشتر خوانندگان محتوای مندرجات مجلدات منتشر شده مختصراً معرفی می‌شود.

از آغاز پیدایش روزنامه‌نگاری فارسی تا قتل ناصرالدین شاه (جلد اول - پیدایش)

جلد اول به قطع رحلی (دو ستونی) در ۳۶۰ صفحه در سال ۱۳۷۷ منتشر شده است. آقای

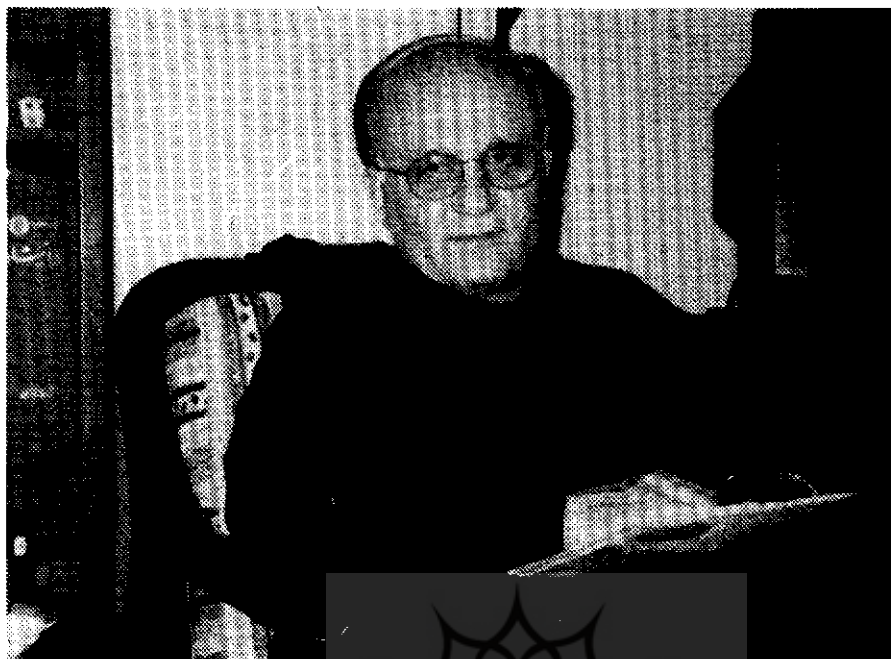
دکتر ناصرالدین پروین این جلد را در ۱۴ فصل تنظیم نموده و به همه ابعاد پیدایش و چگونگی

● محمدرَسُول دریاگشت

تحول تاریخ روزنامه‌نگاری در خلال مطالب گسترده و متنوع پرداخته و شرح کافی و مبسوط داده است. نام قسمت‌ها را ملاحظه بفرمائید:

ارتباط در جامعه ایرانی، چاپ، واژگان روزنامه‌نگاری، پیدایش روزنامه‌نگاری در شبه قاره هند، زمینه‌های روزنامه‌نگاری در ایران، آشنائی ایرانیان با روزنامه و نخستین روزنامه، آغاز روزنامه‌نگاری (طی سالهای ۱۲۵۲ تا ۱۲۸۷ ق)، ویژگیهای فنی و اداری روزنامه‌نگاری در ایران، محتوای مندرجات، روزنامه‌های فارسی چاپ عثمانی، قانون مطبوعات، روزنامه‌نگاری ایرانیان در مصر، قفقاز، افغانستان و فرانسه و... اینها عناوین اولیه مندرجات است. در داخل هر یک از این عناوین جزئیاتی به چشم می‌آید که مؤلف با هوشیاری و دانائی خود آنچه در شکل‌گیری این اثر مؤثر بوده یک به یک بر شمرده است: ارتباطها و شبکه‌های آن، محملهای مختلف ارتباطی، زمینه‌های چاپ، اولین آگاهیها و شیوه‌های چاپ مدنظر قرار گرفته و از ذکر و یادآوری هیچ نکته‌ای در ارتباط با تاریخ عمومی روزنامه‌نگاری دریغ نورزیده است، همچنین بخش عظیمی از کتاب به فعالیتهای مطبوعاتی ایرانیان در شبه قاره هند اختصاص یافته که جالب توجه و مهم است. به دنبال زمینه‌هایی که روزنامه‌نگاری را در ایران پدید آورد و دیگر عناوین مانند: وضع عمومی ارتباطها، گسترش کار چاپ، ویژگیهای فنی و اداری، نحوه توزیع روزنامه‌ها، دخالت ارگانهای حکومتی در نشر روزنامه‌ها، چرخش مالی روزنامه‌ها و بسیاری

دکتر ناصرالدین پروین (عکس از علی دهباشی).

می‌شود، از اعتبار ویژه‌ای برخوردار است. به همین دلیل مندرجات آن قوی و مستند و مانند جلد پیشین با دقت و وسواس علمی نگارش یافته است. فصول متعددی که موجب شکل‌پذیری این جلد شده بقرار زیر است:

ایران و جهان و وضع عمومی ارتباطها، زمینه‌ها و نظام مطبوعاتی در دوره مظفری، تاریخچه روزنامه‌ها و مجله‌ها، روش و تحلیل و ارائه محتوا، تاریخچه و محتوای روزنامه‌های بیرون مرزی و نمونه‌هایی از این روزنامه‌ها، قانون مطبوعات، روزنامه‌های پایتخت و شهرستانها، روزنامه‌های مخفی، طنز و کاریکاتور و کاربرد آن در روزنامه‌ها، اداره و پخش و چرخش مالی روزنامه‌ها. مطالب جزئی‌تر با تحلیل درست و منطقی و کاملاً بیطرفانه در هر فصل آورده شده که خواننده به وضوح به عمق موضوع پی خواهد برد. وقایع نیز بی‌غرضانه و سالم تشریح شده است.

اولین قانون مطبوعات که در سال ۱۳۲۶ قمری تنظیم شده و به تصویب مجلس شورا رسیده بود پیوست این جلد است. چون جلد اول فاقد فهرست راهنمای عمومی و نمایه بود، در این جلد فهرست کاملی تدارک دیده شده که شامل جلد اول هم می‌شود. کتابنامه مفصل هم در پایان اضافه شده است. نمونه‌ای از سر لوحه هر روزنامه مربوط به آن عهد در پایان هر فصل به مجموعه الحاق شده و نمونه‌ای از مندرجات روزنامه‌های عصری هم بین مطالب دیده می‌شود

